

Олена МАГОПЕЦЬ

к.е.н., доцент, завідувач кафедри аудиту
та оподаткування

Центральноукраїнський національний
технічний університет,

Михайло МАГОПЕЦЬ

студент

Центральноукраїнський національний
технічний університет,

ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Оподаткування, як категорія, що визначає процеси і механізми вилучення та перерозподілу ВВП з метою формування централізованого фонду фінансових ресурсів, необхідних для виконання державою покладених на неї функцій, виступає одним із основних інструментів вирішення багатьох соціальних проблем, а податки – є засобами економічного регулювання соціальних процесів у сучасному суспільстві. У податках виражаються загально-формальний (публічно-правовий) та матеріальний (соціально-економічний) зв'язки суб'єктів податкових відносин, які формують єдиний соціальний організм країни. Отже, завдяки оподаткуванню, як соціальному інституту забезпечується можливість реалізації соціальної політики держави.

Серед умов розвитку і реалізації соціального капіталу людини, у формуванні яких податки відіграють надзвичайно важливу роль, одними з головних є зростання рівня і якості життя населення.

Вплив податків на рівень і якість життя населення має дуальний характер. З одного боку цей вплив здійснюється через реалізацію податками їх фіскальної функції, яка знаходить свій вираз у фінансовому забезпеченні дохідної частини бюджету, за рахунок якої здійснюється фінансування різноманітних соціально-економічних програм забезпечення життєдіяльності суспільства, а з іншого – залежить від того, наскільки соціально справедливими є податки, які сплачуються населенням з точки зору рівня податкового навантаження, оскільки розмір податків має безпосередньо залежати від розміру доходів. Від того, які обсяги фінансових ресурсів має держава у своєму розпорядженні, залежать: можливості держави щодо регулювання економічних процесів як головної і загальної умови зростання добробуту населення; рівень доходів працюючих у бюджетній сфері та тих, хто потребує соціального захисту; рівень фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я, освіти, науки, культури та інших сфер життєдіяльності людей, ступінь розвитку яких визначає рівень і якість життя населення у країні. Натомість, прагнення держави максимізувати податкові надходження з метою найбільш повного фінансового забезпечення реалізації можливостей державного регулювання соціально-економічних процесів, зрештою, може привести до надмірного податкового навантаження, гальмування економічного розвитку та звуження бази оподаткування, безпосередньо впливаючи на рівень доходів платника податків. Тому регулювання та оптимізація податкового навантаження є надзвичайно важливим інструментом державного впливу на рівень і якість життя населення.

З точки зору соціального регулювання рівня і якості життя населення найбільший потенціал закладено у податках, що спрямовані на індивідуальне прибуткове оподаткування (податок на доходи фізичних осіб). Тенденції конструювання та функціонування податкових систем у країнах ЄС свідчать про орієнтацію індивідуального прибуткового оподаткування здебільшого на забезпечення соціальної справедливості та реалізацію соціальної політики держави, аніж на отримання відчутного фіскального ефекту, що не відповідає вітчизняним реаліям розвитку прибуткового оподаткування (оскільки в структурі доходів зведеного бюджету України податок на доходи фізичних осіб вже котрий рік поспіль займає одне з провідних місць, випереджаючи податок на прибуток підприємств більше ніж вдвічі) [1].

Критерієм оцінки ефективності податку на доходи фізичних осіб із позиції соціальної спрямованості є його здатність вирішувати завдання оптимального перерозподілу доходів з одночасним дотриманням балансу цілей економічної й соціальної політики держави (при цьому зростає рівень і якість життя населення та не страждає соціальна сфера, підтримувана через оподаткування). Як

свідчить світовий досвід, це завдання вирішується шляхом застосування податкових пільг соціального характеру, які дають право на повне або часткове звільнення від оподаткування та встановлення неоподаткованого мінімуму доходу на рівні, що перевершує вартість відтворення робочої сили. В протилежному випадку (за умови оподаткування доходів, що дорівнюють, або менші величини вартості відтворення робочої сили) збільшується контингент та число отримувачів соціальної допомоги, зростає кількість ухилень від оподаткування та мотивація виплати доходів «у конвертах».

Отже, одним з інструментів забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення та регулювання рівня і якості життя, що у поєднанні із застосуванням диференційованого оподаткування повинно сприяти реалізації принципу соціальної справедливості як у оподаткуванні, так і у суспільстві, є використання податкових пільг соціального характеру. В Україні основними видами таких пільг є податкова знижка (ст. 166 Податкового кодексу України) та податкова соціальна пільга (ст. 169 Податкового кодексу України) [2], проте особливості їх застосування далекі від світових стандартів та не спроможні забезпечити гідний рівень та якість життя населення в сучасних умовах. І ось чому. Неоподатковуваний мінімум доходів за економічним змістом має відповідати прожитковому мінімуму. Тобто, ті мінімальні кошти, які необхідні людині для того, щоб вона мала можливість вижити як фізіологічна та соціальна істота, не повинні оподатковуватися взагалі. Згідно такого підходу, не повинні підлягати оподаткуванню доходи, отримувані у розмірі, що не перевищують розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. Відповідно до чинного законодавства (Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 13.12.2019 року № 294-IX [3]) прожитковий мінімум станом на 1 січня 2020 р. на одну працездатну особу в розрахунку на місяць встановлено у розмірі 2102,00 грн., при цьому розмір податкової соціальної пільги, величина якої не підлягає оподаткуванню (за умови, що розмір доходу працівника не перевищує 2940,00 грн.), становить всього 50% від величини прожиткового мінімуму для працездатної особи, тобто 1051,00 грн. Таким чином, податковий інструментарій соціальної підтримки та регулювання рівня і якості життя населення, що реалізується в системі оподаткування доходів фізичних осіб на сьогодні в нашій країні не є ефективним.

Отже, розглядаючи оподаткування як фактор соціального регулювання рівня і якості життя населення, слід сказати, що принцип соціальної справедливості може бути реалізований як безпосередньо в оподаткуванні, так і через оподаткування, насамперед, шляхом встановлення відповідного механізму справляння податку на доходи фізичних осіб.

Список використаних джерел

1. Мінфін. Доходи зведеного бюджету України : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 26.04.2020).
2. Податковий Кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3914> (дата звернення: 24.04.2020).
3. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 13 груд. 2019р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX> (дата звернення: 24.04.2020).